

KATYŃ - TÖMEGGYILKOSSÁG, POLITIKA, ERKÖLCS

A Magyar Kultúra Napján, 2010. január 22-én az Emlékpontban a Katyń – Tömeggyilkosság, politika, erkölcs című kiállítást dr. Lázár János Hódmezővásárhely Megyei Jogú Város polgármestere, országgyűlési képviselő és Andrzej Przewoźnik lengyel miniszter, a lengyel Harc és Mártíromság Emlékét Őrző Tanács főtitkára nyitotta meg. Andrzej Przewoźnik miniszter úr beszédét dr. Karol Biernacki, a Csongrád Megyei Levéltár igazgatójának szöveghű tolmácsolásában adjuk közre.

Tisztelt Polgármester Úr!

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Ha megengedik, egy személyes élménnyel kezdeném a mai megnyitót. Polgármester Úr arról is szólt előttem, hogy mit láttak azok, akik exhumálták a holttesteket Katyńban - a holttesteket, akiknek kezeit szögesdróttal kötötték meg, akik be voltak csomagolva azokba a katonai kabátokba. Higgyék el, mindez iszonyú látvány és élmény volt.

A sorsom úgy alakult, hogy az 1990-es évek elején én voltam az, aki az exhumálást felügyelhette Katyńban, Kalinyinban és Harkovban. Három olyan helyen dolgozhattam, ahol a lengyel katonákat és rendőröket eltemették, s ahol ma mauzóleumok, emlékművek állnak. Akkoriban emeltük ki a halálgödörökből azokat a madzagokat, amelyeket különös módon kötöttek meg. Ezekkel a madzagokkal kötötték meg a lengyel rendőröket és katonákat, mielőtt föbe lőtték volna őket. Amit ott láttam, azt addig csak filmekből, könyvekből volt szerencsém ismerni, majd a '90-es években immár személyesen is megérintettem a sírokat. Arra emlékszem, hogy amikor kiemeltük ezeket a tárgyakat – a madzagokat és egyéb emlékeket –, majd elvittük Lengyelországba, nem tudtunk megszólalni. Most már persze olvashatunk a Lengyel Köztársaság 22 ezer áldozatáról, akik Katyńban lelték halálukat 1940-ben. Minden egyes madzag, minden egyes tárgy egy-egy emberi lélethez kötődik, egy-egy emberi élet néma szemtanúja: 22 ezer élet, 22 ezer sors. Amikor személyesen látjuk a tömegsírokat, a tetemeteket, rögtön egészen másként látjuk a történelmet is.

Ez a kiállítás, amelyet ma megnyitunk, természetesen rövidítve mutatja be a katyíni mészárlás történetét. Ezt a tömeggyilkosságot, népirtást, ami a második világháború alatt történt, máig nem ítélték el kellőképpen – úgy, ahogy azt a világ közvéleményének meg kellett volna tennie. Föltennem a kérdést: vajon miért nem?

Úgy gondolom, ma már meg tudjuk válaszolni ezt a kérdést: azért, mert ezt a szörnyű gyilkosságsorozatot azok követték el, akik később a győztesek oldalára kerültek. Ezt a tömeggyilkosságot az a másik totalitárius rendszer követte el, amelyről később csak jót volt szabad mondani. Önök talán nem tudják, hogy 1943-ban, amikor nyilvánosságra került a katyíni népirtás ténye, a világsajtó úgy cikkezett a gyilkosságokról, hogy azt a szovjetek követték el – Sztálint viszont éppen ekkortájt választották az egyik amerikai újságban az év emberévé.

Nekünk, lengyeleknek, ez mindmáig feldolgozatlan seb. A tömeggyilkosságot az akkori lengyel társadalom elitjén követték el. Azok az emberek haltak meg, akik 1918–1920-ban kivívták Lengyelország függetlenségét, 1939-ben pedig ugyanezt a lengyel függetlenséget védtek. Ez a gyilkosság azért is különleges, mert a döntést az akkori keleti szomszéd legfelsőbb vezetése hozta. Egy állam hozta meg a döntést. Amikor 1940. március 5-én Lavrentyij Berija indítványozta Sztálinnak a lengyel foglyok legyilkolását, indoklásában azt írta, hogy ezek a lengyel katonatisztek javíthatatlan, esküdt ellenségei a kommunizmusnak.

E szavak önmagukért beszélnek. A szovjet vezetők világosan és egyértelműen álltak elő az indoklással.

Ezt a kiállítást elsősorban azért készítettük el, mert a fiatal generációkra, a képzésükre, tanításukra gondoltunk. Meg kívánjuk mutatni a fiataloknak, hogy milyenek is voltak e totalitárius rendszerek, és mire voltak képesek. Ma a nemzeti szocializmusról, annak gyilkosságairól, gáztetteiről gyakran beszélünk. Viszont nagyon keveset, nagyon ritkán vagy egyáltalán nem beszélünk a kommunizmus borzalmairól. Nagyon sokan még ma is azt hiszik, hogy nem is illik ez utóbbiak rémtetteiről beszélni, az egész jó rendszer volt, tulajdonképpen jól megvoltunk anno. Sajnos azonban a kommunizmus ugyanolyan elnyomó hatalom volt, mint a nemzeti szocializmus. Hazugságra, kihasználásra, kizsákmányolásra épült, mészárlásokon, gyilkosságokon alapult, amelyeket a saját embertársaikon, saját társadalmuk kárára követtek el. Ez a kiállítás azt is bemutatja, hogy a Hitler által létrehozott rendszer gyilkos rendszer volt, de az a rendszer, amit Sztálin hozott létre, ugyanolyan volt. Nincs jobb, vagy kevésbé rossz gyilkosság, nem szabad különbséget tenni: minden egyes gyilkosság gyilkosság – legyen közben ilyen, olyan vagy amolyan a rendszer.

Azt is meg akartuk mutatni, hogy minden egyes gáztett mögött konkrét emberek állnak. Abban a pillanatban, amikor nincs kontroll, amikor a társadalom nem ellenőrzi az adott rendszert, könnyen félrecsúszik. A politikusok – akiknek néha feltétel nélkül hiszünk, és akikben néha feltétel nélkül bízunk – alkalmadtán rettenetes tettekre képesek. Azért is akartuk bemutatni a katyíni tömegmészárlást, mert azt az egyik oldalról kezdettől fogva hazugság övezte. A másik oldalon viszont ott az igazságért folytatott harc.

Nagyon sokan az életükkel fizettek azért, mert harcoltak az igazságért. Úgy tűnhet, hogy mára már lezárhatjuk ezt az ügyet, de nem így van. A Katyń-dosszié továbbra is nyitott, nem zártuk le, még mindig számos kérdőjel maradt. Továbbra sem tudjuk, hogy mi lett a sorsa pár ezer lengyel katonatisztnak.

A katyni tömeggyilkosság nemcsak a 22 ezer lengyel áldozatról

szól. Ha részletesen megnézik a kiállításat, látni fogják, hogy Katyńnak nemcsak 22 ezer áldozata volt, de áldozatul estek a meggyilkolt katonák családtagjai is. Ezeket deportáltak keletre, legtöbbször sohasem tért vissza.

A mi generációnk kötelessége, hogy szabadon, nyíltan beszéljünk ezekről a szörnyű tettekről, mégpedig azért, hogy ilyen tragédiák

soha többé ne történhessenek meg. Többek között ez volt a vezérgondolata a kiállítás elkészítésének. Hálas vagyok a Polgármester Úrnak, valamint az Emlékpont Múzeum munkatársainak, hogy elhozhattuk ide ezt a kiállítást. Nagyon szépen köszönjük, és mindenkinek minden jót kívánunk!

Andrzej Przewoźnik

Andrzej Przewoźnik

lengyel miniszter

(1963. május 13. - 2010. április 10.)

Az emlékezők a 70 évvel ezelőtt történt lengyel tömegmészárlás egyik helyszínére utaztak kegyeletüket leróni, a Szmolenszk melletti katyni erdőben felállított emlékműnél. Az ünnepséget szombatra szervezte a Lengyel Harci és Vértanúsági Emlékhelyeket Gondozó Tanács és elnöke, Andrzej Przewoźnik.

A hetven éves évfordulóra meghívták a katyni családokat, az egykori áldozatok hozzátartozóit, a háború veteránjait és cserkészeket, akik különvonattal utaztak a helyszínre. Egy részük azonban az elnöki különgéppel ment az ünnepségre.

A Lengyelországból érkező repülőgépet leszállás közben érte a katasztrófa. A fedélzetén utazó 97 fő állami és társadalmi személyiség, mindannyian életét vesztette Lech Kaczynski államfővel együtt.

Andrzej Przewoźnik államtitkár, kiváló történész is e járat utasa volt, aki szintén áldozatul esett a légikatasztrófának.

Andrzej Przewoźnik nagyon tisztelte a magyarokat, Magyarországot. 2010. január 22-én Hódmezővásárhelyen, a Magyar Kultúra Napja alkalmából az Emlékpontban látható „Katyn - Tömeggyilkosság, politika, erkölcs” kiállítást nyitotta meg városunk polgármesterével, dr. Lázár János országgyűlési képviselővel.

Előtérben: Andrzej Przewoźnik lengyel miniszter, mellette: dr. Karol Biernacki megyei levéltárigazgató, mögöttük: dr. Lázár János polgármester, országgyűlési képviselő, Almási István alpolgármester és Huszár Tamás moderátor.

(fotó: Lőkösne)